

elegendő a kötetbeosztás alapján felosztott csoportosítás. Itt ugyan is az előző kiadásokkal megegyezően a belső elválasztó rovat-címlapon szerepelnek a rovatban felsorolt gyártó cégek. Ujdonság, hogy a szemben lévő oldalon a kötetben nem szereplő, de a korábbi kiadásokban leírt készülékekre cégek, ezen belül modellek, majd kötet és oldalszám megadásával hivatkozik. A 3. kiadás mutatórendszerében is első sorban a cégek jegyzéke, általános index és a modellek jelzését összefoglaló mutató szerepel, amelyet a kereskedelmi elnevezéseket felsoroló index egészít ki. Jegyzék készült továbbá a csak a korábbi kötetekben foglalt cégekről is.

A kézikönyv vizsgálata alapján e rövid áttekintés talán képet adott a mikrotechnika fejlődéséről az Egyesült Államokban. Arra nem vállalkozhattunk, hogy a kötetekben puritán egyszerűséggel és mérték-tartó szűkszavusággal, de minden esetben a lényeg közlésével ismertette készülőkről bővebben írjunk. Szeretnénk azonban felhívni a szakemberek figyelmét arra, hogy a kézikönyv tanulmányozása alapján - sőt összehasonlításban a korábbi kiadásokkal - az elkövetkező időszak technikai fejlődésére megfelelő irányvonalat kaphatnak. S ha nem is alkalmazzuk a leírt berendezéseket, de ismeretük mindennapi munkánk számára éppúgy, mint a jövőre nézve egyaránt hasznos lehet.

Pétervári László Béla

REFERÁTUMOK

Könyvek

17/K/68

001.818

RATHBONE, R.R.: Communicating technical information. /Műszaki információközlés./ Reading, Mass. - Palo Alto - London - etc., Addison-Wesley, /1966./ VII, 104 p.

A műszaki-tudományos információ igen fontos hordozóinak - kutatási jelentéseknek, folyóiratcikkeknek, előadásoknak, beszámolóknak, s részben még a szakkönyveknek is - nyelvezete, stílusa Magyarországon is igen gyakran vált ki jogos bírálatot. Pedig éppen ezeknek, a tudományos élet legfontosabb kommunikációs eszközeinek, feladatuknál fogva világosan, érthető és egyértelmű megfogalmazásban kellene eljutni olvasóikhoz, akiknek ma már magára az olvasásra is alig jut idejük, s még kevésbé jut idejük a helytelen nyelvhasználat és a szakmai zsargon, a sokszor csak házi használatra szánt kifejezések halmozása következtében homályos szöveg értelmének kibogozására. A tudományos szaknyelv e romlása áttekintést ad az egyetemeken, elsősorban is a műszaki és természettudományos szakokra, ahol nemigen járul hozzá a tananyag jobb megértéséhez sem. E jelenség világsszerte észlelhető, de különösen sok panaszkodó hangú közlemény jelenik meg az angol, főként az amerikai angol nyelvterületen. A rendkívül nagy szókinccsel rendelkező angolban csak fokozza a tudományos szaknyelv zavarát az

új szóalkotás lehetősége, s az a tény, hogy a tudományos szerzők egyre kevesebbet törődnek a nyelvhasználat szabályaival. Így alakult ki az a helyzet, melyet az M.I.T. /Massachusetts Institute of Technology = Massachusetts Műszaki Egyetem/ egyik hallgatója tréfásan fogalmazott meg: "Hiszen nem is arról van szó, hogy a mérnökök és a kutatók nem tudnak írni, hanem csupán arról, hogy inkább az angol nyelvvel való békés egymás mellett élést választják."

Ez a békés egymás mellett élés a könyv bevezető részének a címe. A szerző hangsúlyozza, hogy könyvét azoknak írta, akik segítséget és hasznos tanácsokat kérnek, hogyan írhatnak jobb és szebb stílusban. Előzetes tanácsként ajánlja, hogy az írásra valóban a békés egymás mellett élés szellemében, tehát türelemmel kell tekinteni, s az adott tanácsokat tudatosan gyakorolni és alkalmazni kell.

Legfőbb hibaként a közlemények leírásának tervszerűtlenségét jelöli meg szerzőnk, s véleménye szerint a kutatási téma kidolgozása tervezésével szinte együtt és hasonló gondossággal kell a megírandó közleményt is előre tervezni. Erre azért is szükség van, mert a szakemberek az írást terhes, kellemetlen és fárasztó kötelességnek tartják, s nagy tehetetlenséget kell leküzdeniük, míg végre nagy nehezen az eredmények írásban való rögzítéséhez látnak. Jóval könnyebb a közleményírás, ha annak tervét már a kutatási téma kidolgozása során - amíg mind az információk frissek, mind pedig a munka lendülete és lelkesedése tart - bizonyos elvek szerint a szerző magában kialakítja. A szerző az alábbi elveket tartja megfontolandónak:

meg kell határozni, kiknek szól és milyen információigényt elégít ki a közlemény;

körül kell határozni a problémát, s meghatározni a kutatómunka célját;

milyen legyen az írásmű /tehát a jelentés, közlemény/ belső szerkezete és formátuma;

az esetleges bizalmas jelleg és a terjesztés módjának tisztázása;

a grafikus ábrák és segédesszközök előzetes elképzelése;

a bibliográfiai apparátus előkészítése;

a közlemény vázlatát tanácsos átadni a szerkesztőnek vagy egy munkatársnak észrevételeztetés végett;

fogalmazványt kell írni.

A szerző ezután elmondja, milyen modorosságokat kell kerülni szakszövegek esetében. A szakszöveg mindenképp funkcionális írásmű, tehát fő feladata bizonyos információk érthető, hasznosítható, hatékony közlése. Írójának ennél fogva kerülnie kell a körülményeskedő vagy éppenséggel detektívregényhez hasonló rejtélyeskedő megfogal-

maszt. Kérülni kell a mindenáron való személytelenséget, nem szabad annyira irtózni az első személytől, mint a legtöbb tudományos szerző teszi. A szerzők más csoportjára az értekező prózára való törekvés jellemző. Ez a humán tudományok esetében indokolt stílus, de a műszaki és természettudományok területén dagályosság, sőt olykor az öncélú stílusgyakorlat veszélyeit rejti magában, s nem tölti be a hatékony információközlés funkcióját. Ugyancsak helytelen a szűkeségnél nagyobb mértékű lábjegyzet és utalásanyag felsorakoztatása, ami megnehezíti mind az olvasást, mind az irodalmi és jegyzetanyagban való eligazodást. Igen gyakori jelenség ugyanis, hogy a tudományosság kedvéért a kelletténél több referenciát adnak, ami a közölt információ hatékonyságát erősen csökkenti. /A szerzőnek ez a megállapítása sok európai és magyar kutatóra is vonatkozik./

Ezután a közölt mondanivaló gazdaságos, de világos kifejtésére ad tanácsot. Kérülni kell a bőbeszédűséget, de nem szabad minden, a szerző előtt nyilvánvaló dolgot az olvasó előtt is nyilvánvalónak tekinteni. Az adatok, képletek felsorakoztatásánál megfelelő azonosításról /pl. sorszám/ kell gondoskodni. Nehezebben érthető részeket röviden össze kell foglalni, mielőtt folytatjuk mondanivalónkat.

Számos hasonló tanács után a szerző megállapítja: a tudományos közlemény jó megírására való felkészülés akkor mondható teljesnek, ha a közlemény írója előtt két kérdés világos:

1. Mi volt kutatásának célkitűzése?

2. Gyűjtött bizonyítékanyaga vagy az elért eredmény megfelelő célkitűzésének?

A címadás kérdéseit tárgyalja ezután, különös tekintettel az elnagyolt, semmitmondó vagy homályos címekre. Főbb kérdései:

helyesen és pontosan tárja-e fel a közlemény tárgyát;

tükrözi-e vagy sejteti-e a témakör határait;

érthető-e az olvasó számára a cím megfogalmazása;

a lehető legtömörebb-e a cím?

Példákat sorol fel egyrészt a terjengős, homályos, másrészt a semmitmondó és egyszavas címekre, majd ugyancsak példákkal illusztrált tanácsokat ad a helyes és minden szükséges információt tartalmazó címadásra.

A tudományos közleményeknek rendkívül fontos része a kivonat. Jelentős teret szentel a szerző a helyes és informatív kivonatkészítés kérdéseinek is. Tisztázza, hogy a kivonat /abstract/ nem azonos a tartalmi összefoglalással /summary/. A kivonat a közlemény előtt, sokszor külön jelenik meg, s közli az olvasóval az írásmű témáját és főbb gondolatait azzal a céllal, hogy az olvasó eldönthesse, érdeklő-e a téma vagy nem.

A szerző két kivonattípust különböztet meg:

1. a jelentés "miniatur" változatát, mely a főbb mondanivalót emeli ki /informatív/;

2. "próza" tartalomjegyzék, mely a munka fontosabb témáit sorolja fel /leíró vagy indikatív/.

Majd ismét példákon keresztül magyarázza a kivonat alkalmas típusának megválasztását és helyes elkészítését.

A mondanivaló helyes kifejtésének technikájára tér át ezután a szerző, megállapítva, hogy a közlemény keretét és a téma fegyelmezett kifejtését a szerző tézisének megfelelő formába öntése és annak pontos előadása adja. Egy adott téma több szempontból és több olvasó-típus számára fejthető ki, s a tézis megfogalmazását ennek függvényévé kell tenni.

Sokan nem ismerik, mi a bevezetés szerepe egy tudományos közleményben. A helyesen megírt bevezetés olyan előzetes tájékoztatást nyújt, amely hosszásigíti az olvasót a közlemény mondanivalójának gyors megértéséhez, vagyis áthidalja a szerző és az olvasó között esetleg meglévő szakadékot, s ezzel a közlemény információs feladatának teljesítését segíti elő. Komoly megfontolás tárgyává kell tenni, mi az, amit az olvasó már ismerhet, s mi az, amit szükséges előzetesen ismertetni ahhoz, hogy a közleményben foglalt információkat teljesen megértse és hatékonyan felhasználhassa.

A kötet következő fejezetei stiláris kérdésekkel foglalkoznak, természetesen az angol nyelv alapján. Legtöbb megállapítása és tanácsa azonban mutatis mutandis megszívlelendő bármely más nyelven író szerzőnek is. Ilyen stilushiba például a névmások homályos használata, új szavak, képzők alkotása, s megannyi más információs sajt, amely a közlemény információértékét csökkenti.

Gondos vizsgálatot igényel a közlés ütemének, azaz a mondanivaló kifejtésének túl gyors, túl lassu vagy monoton ütemezése.

As írásmű felépítésének technikája, a már kész írásmű utánolvasása és a szerző által történt "utánszerkesztése" az utolsó két fejezet tárgya, majd bő annotált bibliográfia és mutató zárja a kötetet.

Mint többször utaltunk rá, a kötet az angol nyelven írók számára készült, ennek ellenére érdekes, sokszor mulatságos és feltétlenül tanulságos olvasmány a nem angol anyanyelvű tudományos szerzők számára is.

/Székely D./

18/K/68

002.6.058.6:025.5:659.2

Selling library services to commerce and industry. Proceedings of the 13th annual conference, Sheffield, March 26th-29th, 1965.
 /Könyvtári szolgáltatások eladása az ipar és kereskedelem részére.
 A 13. évi konferencia anyaga, Sheffield, 1965. márc. 26-29./ London, Library Association Reference, Special and Information Section, 1965. 48 p.

A brit Reference, Special and Information Section of the Library Association /a Könyvtáros Szövetség Referenz és Információs Szakosztálya/ 1965 márciusában megtartott évi konferenciájának témája - a könyvtári szolgáltatások eladása az ipar és kereskedelem részére - az azóta eltelt három év alatt sem veszített aktualitásából. Nem avult el a téma egyrészt azért, mert azok a jelenségek, amelyeket FERNES professzor Az egyetemen változó szerepe az iparban és kereskedelemben című megnyitó beszédében elemzett, egyre előbb problémává váltak Nagy-Britanniában és a többi nyugati országban egyaránt. A brit tudományos kutatás fő műhelyei, az egyetemi kutatóintézetek mindinkább szakítottak hagyományos és jelentős mértékben elszigetelt szerepükkel, s a tudományos és műszaki forradalom követelményeinek hatása alatt egyre aktívabb részeseivé váltak az iparnak és a kereskedelemnek a termelékenység fejlesztésére irányuló erőfeszítéseiben. Ezzel együtt nyilvánvalóan ugrásszerűen megnőtt mind a kutatóintézetek, mind az ipari és kereskedelmi vállalatok információigénye, amelynek kielégítése viszont a könyvtárakra /és más tájékoztató intézményekre/ hárul, s ró új típusú feladatokat. Másrészt aktuális a téma azért is, mert hazánkban éppen napjainkban, a gazdaságirányítási rendszer reformja következtében közel hasonló típusú problémák adódtak, s a gazdaságosság szempontjait a tudományos és műszaki tájékoztató központok és intézmények is előtérbe helyezték.

Visszatérve a bevezető előadásra, az előadó utal arra, hogy az üzleti vállalkozások információigényének növekedése olyan méreteket ölt, amelyeket már a legnagyobb vállalat sem tud saját erejéből kielégíteni. A kutatás és fejlesztés területén is, különösen Európában, a vállalatok és intézmények közötti kooperáció oldhatja meg a fokozódó igényeket, így a kommunikáció és tájékoztatás terén is a könyvtárakkal való együttműködés - nyilván üzleti alapon történő együttműködés - látszik szükségesnek. Ez annál is inkább így van, mert a tájékoztató intézmények a szükségleteket már nem tudják a hagyományos eszközökkel kielégíteni, s a költségigényes berendezések /pl. lyuk-kártyás és egyéb adatfeldolgozási és tárolási eljárások/ fedezetére is gondolni kell.

Az általános jellegű bevezetőt egy ipari vállalat főkönyvtárosa, J.W. MARSHALL előadása követte, aki általában az ipari könyvtárak és könyvtárosok szempontjából értékelte a tájékoztató intézmények termékét és annak eladhatóságát. Gondolatmenete vázlatosan: a könyvtár szolgáltatásokat ad el. E szolgáltatások a nem eladható könyvtári könyvekben, folyóiratokban és egyéb dokumentumokban rejlő információk, illetve azok feltárása. A vállalatok ilyen vagy olyan módon ismereteket, tudást változtatnak gazdasági értékévé. Ehhez ismeretekre van

szükségük. Az ismeretet az információk felhasználása képességének tekinthetjük, az információ pedig a könyvtárak árukészletével egyenlő. Minthogy az áru szükségletet elégíti ki, a könyvtáraknak tanulmányozniuk kell vevőiket és azok szükségleteit. Ismerni kell tehát a vevőt, s igényeit, azaz megfigyelni, megérteni viselkedését és problémáit, megnézni, mit és hogyan csinál, milyen típusú információra van szüksége, s azokat hogyan és mire használja fel. E tevékenység merőben új, hiszen eddig a könyvtárak nagyjából a tapasztalat, a vélemény, a remény alapján mérték fel ügyfeleik szükségleteit és nem a tények elemzése, egyfajta piackutatás alapján.

Az általános ipari feladatokat tekintve a szerző különösen két olyan területet jelöl meg, ahol a könyvtárak nagy szolgáltatásokat tehetnek. Az egyik a modern iparvállalat működéséhez, gazdaságosságához és gyártmányfejlesztéséhez elengedhetetlenül szükséges emberi kapcsolatok /human relations/: e területen a könyvtárak elláthatnak szociológiai, iparpszichológiai, magatartástudományi stb. információkkal a vállalatvezetést. A másik terület a műszaki tervezés, ahol a könyvtári tájékoztatás az odavonatkozó elméleti és gyakorlati ismeretek feltárásával segíthetné a vállalatok konkrét műszaki munkáját.

A továbbiakban a szerző a könyvtári információs munka anyagellátásáról és alvállalkozásáról, s a velük való együttműködésről szól. Ez alatt a bibliográfiai és egyéb könyvtári tájékoztató eszközök előállítását érti, s olyan országos szolgálatokat /pl. National Bibliographical Service = Országos Bibliográfiai Szolgálat/, amelyek alvállalkozóként bizonyos irodalomkutatásokat végezhetnének. Végezetül megjegyzi, hogy a versenyképesség, a konkurrenciával való lépéstartás e területen is lényeges, s még további kutatásokra van szükség az igények felmérésére.

B.H. SANTS, a British Petrol Co. kutatóközpontjának könyvtárosa felveti a könyvtári szolgáltatások eladása jogosultságának kérdését, arra a következtetésre jutva, hogy meg kell még vizsgálni ennek különféle módoszatait. Mint iparvállalati könyvtárosnak, az a véleménye, hogy a könyvtárosnak a könyvtárát /tájékoztató, dokumentációs szolgálatot/ először a vállalatvezetésnek kell "eladni", azaz különféle eszközökkel meggyőzni a vezetést a tájékoztató részleg és szolgáltatásai hasznosságáról. Meg kell győzni őket arról, hogy a könyvtár fejlesztése a termelés területén megtakarítást eredményez. A megtakarítás kimutatását tartja - jogosan - a leghatásosabb érvelésnek. Ipari kutatóintézetek esetében például a kutatások kettőzésének felderítése igen hatásos lehet, bár ezt is kellő óvatossággal kell kezelni, mivel bizonyos esetekben a kutatási téma duplikációja a vezetés szempontjából olcsóbb lehet, mint az irodalomkutatás. A vállalatvezetés megnyerésének másik jó módszere a könyvtár eddigi szolgáltatásai eredményességének jelentésszerű összefoglalása, melynek alapján több bizalmat és több támogatást lehet nyerni. Így tehát a vállalati kutatókönyvtárnak elsősorban a vezetést kell meggyőznie hasznosságáról, el kell érnie azt, hogy a vezetés fejlessze a tájékoztató apparátust, majd ezután a kutatógárdát kell rábreszteni hasznosságára.

A már jól működő könyvtárnak is hatékony, de mértéktartó propagandamunkát kell kifejtenie a vállalat üzemeiben is. A szakmai tájé-

közösség fontosságáról például először a művezetőket kell meggyőzni, akik hajlamosak arra, hogy a könyvtárban tájékozódó szakmunkásaikat látogatóknak tekintsék.

Mind a jó munka, mind pedig a propaganda szempontjából fontos, hogy a könyvtáraknak vonzó helyiségeik legyenek. Végezetül az előadó a tájékoztató anyagok kiválogatásának és rendezésének nehézségeiről értekezett.

J.M. WOOD, a bristoli városi könyvtár kereskedelmi és műszaki részlegének vezetője, tartotta az utolsó előadást, melynek témája a közművelődési könyvtárak szerepe volt. Ismerteti a brit közművelődési könyvtárak helyzetét a konferencia témája szempontjából, s egyebek között megállapítja, hogy ügyfelek tekintetében ezek a könyvtárak lényegesen rosszabbul állnak, mint intézeti, vállalati testvér-intézményeik, amelyek ügyfelei többnyire ugyanabban az épületben vannak. Emellett ma már léteznek szakmai tájékoztató központok és könyvtárak is. A közművelődési könyvtárak szerepe így is fontos: ki kell keresniük azokat a vállalatokat, amelyek valamilyen ésszerű ok miatt nem létesítettek saját könyvtári vagy más tájékoztató szervet. A közművelődési könyvtárnak tehát az ilyen vállalatok számára kell betöltenie az információforrás funkcióit. Felhívja a figyelmet arra, hogy ügyféltoborzás esetén a könyvtárnak elébe kell mennie olvasóinak, személyes kapcsolatot kell keresnie leendő ügyfeleivel, s jól átgondolt formában kell felajánlania szolgálatait. Az előadó részletesen vizsgálja ennek az aktív tájékoztató munkának a feltételeit, elsősorban azért, hogy az ügyfelekkel felvett kapcsolatot jó munkája révén meg is tudja tartani, sőt bővítsé azt. Nem szabad azonban a kapcsolatokat mindenáron felduzzasztani a jobb statisztika kedvéért, hiszen a szolgálat minőségét nem az adott tájékoztatások száma határozza meg. Elvileg természetesen nincs határ: a közművelődési könyvtár bármennyi és bármilyen tájékoztatást megoldhat, ha erre megfelelő eszközei és kapcsolatai vannak.

Ami a szolgáltatások díjazását illeti, teljesen méltányosnak tartható, hogy a könyvtár a nyújtott tájékoztatásért díjat számítson fel, s a vállalat, mely ebből hasznot húz, a kirótt díjat fizesse is meg. A tapasztalat azt mutatja, hogy a brit cégek szívesebben fogadnak olyan információt, amelyért fizetni kell. A díjazás azonban könyvtári szempontból vet fel két meglehetősen fogas kérdést:

1. hogyan lehet határvonalat húzni a hagyományos könyvtári tájékoztató munka és az ipari, kereskedelmi vállalatoknak díjazás fejében nyújtott tájékoztatás között?

2. milyen méltányos bérskálát lehetne meghatározni?

E két kérdésre az előadást követő vita sem tudott megnyugtató választ adni.

A konferencia - mint láttuk - nem dolgozott ki látványos megoldásokat, s nem is oldott meg jónéhány kérdést, mégis hasznos és tanulmányos olvasmány, mert felsorakoztatja és tisztázza azokat a problémákat, melyek ott is, nálunk is még további kutatómunkát és finomítást igényelnek.

/Székely D./